

Evaluatie & actualisatie Klimaatbeleid

Gemeente Haren

Samenvatting

De evaluatie van het klimaatbeleid laat zien dat iets meer dan de helft van de projecten uit de Nota Klimaatbeleid zijn uitgevoerd. Aan de projecten uit de Nota zijn adhoc vele projecten toegevoegd, die echter slechts deels zijn uitgevoerd. In aantal waren de adhoc projecten ver in de meerderheid ten opzichte van de projecten uit de Nota. De belangrijkste conclusies uit de evaluatie zijn: het goede voorbeeld is gegeven; uitgevoerde projecten zijn vooral 'laaghangend fruit'; een knelpunt in capaciteit kan goed ondervangen worden door inzet van een stagiair; en het intern bereik van het klimaatbeleid was behoorlijk. Verder is duidelijk dat er soms een worsteling is tussen papier en praktijk (we schrijven het op, maar wat gebeurt daarna?) en dat er kansen op een grote CO₂ winst zijn gemist. De communicatie verdient zowel in- als extern aandacht. Als een belangrijk punt voor het vervolg van klimaatbeleid is de borging in de organisatie genoemd.

In de actualisatie van het klimaatbeleid zijn een aantal concrete voorstellen gedaan om het klimaatbeleid op een iets andere voet voort te zetten. In de eerste plaats is de doelstelling van het klimaatbeleid, voor de gehele gemeente, aangepast. Die voor de gemeentelijke organisatie blijft behouden. Als doelstellingen gelden:

Doelstelling Gemeentelijke Organisatie:

In 2015 is de gemeentelijke organisatie klimaatneutraal.

Klimaatneutraal betekent dat er geen invloed wordt uitgeoefend op het klimaat; activiteiten binnen de gemeentelijke organisatie hebben geen negatief effect op het klimaat. Er worden *netto* geen broeikasgassen uitgestoten.

Doelstelling gehele gemeente:

In 2030 is de uitstoot van CO₂ met 25% gereduceerd t.o.v. 2009, het jaar van de nulmeting.

De doelstelling is ambitieus, maar te realiseren. We kiezen er voor om met een sterke focus richting 2030 te gaan. Deze focus ligt op de sector wonen en op de eigen organisatie. Door een klimaatneutrale organisatie neer te zetten en binnen onze eigen organisatie kansen te pakken, geven we het goede voorbeeld en doen wij in ieder geval alles wat wij zelf kunnen doen. In de bestaande woningvoorraad is een grote slag te maken, vooral in energiebesparing.

Werken volgens deze focus vraagt ook om een goede borging binnen de organisatie. De gemeentesecretaris is in ieder geval tot 2014 ambtelijk opdrachtgever duurzaamheid en is er voor verantwoordelijk dat in alles, maar vooral in planvorming en bij projecten duurzaamheid wordt meegenomen. De duurzaamheidscoördinator blijft bestaan. We combineren deze coördinatie met de nieuw ingestelde inkoopcoördinatie tot één functie. Hiermee bevorderen het pakken van kansen, er vroeg bij zijn en maken we duurzaamheid vanzelfsprekend bij de inkoop. Om vast te houden aan de focus zijn ook toetsingskaders opgesteld die helpen in de beslissing of een project wel of niet opgepakt wordt.

In een projectenoverzicht is weergegeven welke projecten blijven staan van de in de evaluatie geïnterpreteerde projecten. Deze passen sluiten aan bij de focus en ambitie van de gemeente. Dit is een organische lijst, waarin verandering mogelijk is. De raad wordt jaarlijks geïnformeerd over de stand van zaken

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	7
1.1	AANLEIDING	7
1.2	LEESWIJZER	7
2	EVALUATIE KLIMAATBELEID	9
2.1	INLEIDING	9
2.2	UITVOERING	9
2.2.1	<i>Gemeentelijke organisatie</i>	9
2.2.2	<i>Utiliteitsgebouwen</i>	10
2.2.3	<i>Wonen</i>	10
2.2.4	<i>Bedrijven</i>	11
2.2.5	<i>Duurzame energie opwekking</i>	11
2.2.6	<i>Verkeer & Vervoer</i>	12
2.2.7	<i>Overkoepelend</i>	12
2.3	CONCLUSIES TEN AANZIEN VAN UITVOERING	13
2.3.1	<i>Goede voorbeeld is gegeven</i>	13
2.3.2	<i>Laaghangend fruit leidt niet tot grootste reductie</i>	13
2.3.3	<i>Stagiair(e) is goede ondersteuning</i>	13
2.3.4	<i>Intern bereik behoorlijk</i>	13
2.4	AANDACHTSPUNTEN	14
2.4.1	<i>Worsteling: duurzaamheid van papier naar praktijk</i>	14
2.4.2	<i>Kansen op grote winst gemist</i>	14
2.4.3	<i>Communicatie</i>	14
2.5	BELANGRIJKE PUNTEN T.A.V. VERVOLG KLIMAATBELEID	14
2.5.1	<i>Voorbeeldgedrag / rol gemeente</i>	14
2.5.2	<i>Focus in het klimaatbeleid</i>	14
3	ACTUALISATIE	15
3.1	NIEUWE REDUCTIEDOELSTELLING	15
3.2	FOCUS IN HET KLIMAATBELEID	16
3.3	PROJECTEN	18
4	ORGANISATIE	20
4.1	BORGING IN DE ORGANISATIE	20
4.2	TOETSINGSKADER KLIMAATPROJECTEN	21
4.2.1	<i>Inleiding</i>	21
4.2.2	<i>Opstellen toetsingskader</i>	21
4.2.3	<i>Toetsingskader voor projecten met gemeente als trekker</i>	23
4.2.4	<i>Toetsingskader voor projecten met een externe partij als trekker</i>	24

BIJLAGEN

1. Evaluatie uitvoering projecten
2. Berekening nieuwe reductiedoelstelling
3. Rapport 'Op weg naar klimaatneutraal – strategische notitie' door Royal Haskoning - 2 maart 2010
4. Rapport 'CO₂ uitstoot gemeente Haren' door Royal Haskoning - 26 oktober 2010

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In 2009 is de Nota Klimaatbeleid door de gemeenteraad vastgesteld. In deze Nota is als doelstelling opgenomen om eerst in 2015 als gemeentelijke organisatie klimaatneutraal te zijn en vervolgens in 2030 als volledige gemeente. In maart 2010 is door Royal Haskoning onderzocht of deze doelstelling haalbaar is. Er is geconcludeerd dat de doelstelling voor de gemeentelijke organisatie ambitieus, maar waarschijnlijk wel haalbaar is. Voor de gehele gemeente is de doelstelling om in 2030 klimaatneutraal te zijn niet haalbaar. In dit rapport is geadviseerd om een nieuwe doelstelling voor de CO₂ reductie binnen de gehele gemeente vast te stellen.

Om een reële en haalbare doelstelling vast te kunnen stellen, is besloten eerst de daadwerkelijke CO₂ uitstoot van de gemeente te laten vaststellen. Deze uitstoot is per sector berekend, waarbij ook per sector aanknopingspunten zijn bepaald voor toekomstig klimaatbeleid. Deze aanknopingspunten helpen bij het vaststellen van een nieuwe doelstelling. De CO₂ uitstoot van de gemeente was in 2009 circa 144 kiloton. Deze wordt voor het grootste deel veroorzaakt door de woningen, gevolgd door de bedrijven & utiliteit. De gemeentelijke organisatie veroorzaakt maar een fractie van de totale uitstoot.

Een nieuwe reductiedoelstelling vraagt om een actualisatie van het klimaatbeleid. Hiertoe is eerst het sinds 2009 gevoerde klimaatbeleid geëvalueerd. Dit rapport geeft de resultaten van de evaluatie, gevolgd door de actualisatie van het klimaatbeleid.

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 1 is de evaluatie van het klimaatbeleid opgenomen. Dit betreft de uitvoering van de projecten zoals die waren opgenomen in de Nota Klimaatbeleid uit 2009 en van de projecten die hier in de loop der tijd aan toe zijn gevoegd. In de evaluatie is ook aandacht besteed aan het waarom van het wel of niet uitvoeren van projecten. Hieruit zijn conclusies getrokken en aandachtspunten voor de toekomst vastgesteld.

Vervolgens is in hoofdstuk 2 die toekomst nader uitgewerkt, in de actualisatie van het klimaatbeleid. Er is voor gekozen om geen nieuw beleidsstuk op te stellen, maar het klimaatbeleid voort te zetten volgens een nieuwe lijn. Hiertoe is een nieuwe reductiedoelstelling bepaald, wordt er meer focus aangebracht in de werkzaamheden en is een toetsingskader opgesteld.

Het laatste hoofdstuk geeft een overzicht weer van de lopende projecten.

2 Evaluatie Klimaatbeleid

In 2009 is de Nota Klimaatbeleid vastgesteld. In deze Nota is als doelstelling opgenomen om eerst in 2015 als gemeentelijke organisatie klimaatneutraal te zijn en vervolgens in 2030 als volledige gemeente. In de Nota zijn 28 projecten opgenomen die de gemeente op weg helpen naar het realiseren van de doelstelling.

2.1 Inleiding

In de evaluatie van de uitvoering van het klimaatbeleid is gekeken naar projecten in drie categorieën:

1. Projecten uit de Nota Klimaatbeleid.
2. Projecten die in de looptijd van de Nota zijn toegevoegd aan de planning.
3. Projecten die opgenomen zijn in het rapport van Royal Haskoning 'Op weg naar klimaatneutraal – strategische notitie'.

Per thema uit de Nota Klimaatbeleid (gemeentelijke organisatie, wonen, bedrijven, etcetera) is geïnventariseerd welke projecten er binnen het thema zijn uitgevoerd¹ en welke categorie projecten dit zijn. Zo is een beeld verkregen of binnen een thema, maar ook overkoepelend, de nadruk van het klimaatbeleid lag op de uitvoering van de Nota (1) of juist op adhoc projecten (2 en 3).

2.2 Uitvoering

In bijlage 1 is het resultaat van de evaluatie opgenomen; in twee tabellen wordt een overzicht gegeven welke projecten wel en welke niet zijn uitgevoerd. De paragrafen hierna gaan nader in op de resultaten.

2.2.1 Gemeentelijke organisatie

Projecten	Nota of Adhoc	Uitgevoerd?
Energiebesparende technieken en duurzame energieopwekking toepassen in nieuwbouw gemeentehuis	Nota	√
Energielabels alle gemeentelijke gebouwen	Nota	√
Maatwerkadviezen alle gemeentelijke gebouwen	Nota	√
Duurzame nieuwbouw gemeentelijke gebouwen	Adhoc	√
Bij aanschaf of vervanging gemeentelijke wagenpark letten op het energiegebruik	Nota	√ (deels)
Milieuvriendelijke brandstoffen gebruiken in gemeentelijk wagenpark	Nota	√ (deels)
Opstellen en uitvoering van het programma Openbare Verlichting	Nota	√ (deels)
Energiemonitoring gemeentehuis	Adhoc	√ (deels)
Besparing op auto km's medewerkers	Adhoc	√ (deels)
Opstellen uitvoeringsprogramma gemeentelijke gebouwen o.b.v. de energiedoorlichting	Nota	--
Energiemonitoring alle gemeentelijke gebouwen	Adhoc	--
Cursus Nieuwe Rijden	Adhoc	--

Binnen het thema gemeentelijke organisatie is het merendeel van de projecten uitgevoerd. Het is ook het thema waarbinnen procentueel de meeste projecten zijn uitgevoerd.

¹ Een uitgevoerd project is een project dat volledig is afgerond (zonnepanelen liggen op het Clockhuys) of waarbij een ontwikkeling in gang is gezet (de Brede School wordt duurzaam, ook bij andere gemeentelijke gebouwen wordt duurzaamheid meegenomen). Deels gerealiseerd betekent dat een begin is gemaakt of dat niet de doelen gerealiseerd zijn die oorspronkelijk bedoeld waren (bijvoorbeeld LED-verlichting: niet opgenomen in beleid, maar wel meegenomen in uitvoering).

In totaal zijn er 10 projecten uitgevoerd. Van de 7 projecten die opgenomen zijn in de Nota Klimaatbeleid zijn er 6 uitgevoerd.

Op dit moment loopt nog de bouwkundige inspectie van de gebouwen. Na afronding daarvan, wordt ook het laatste project uit de Nota (opstellen van een uitvoeringsprogramma o.b.v. de energiedoorlichting) gerealiseerd.

Aan de projecten uit de Nota zijn nog 6 adhoc projecten toegevoegd, waarvan er 4 zijn uitgevoerd.

2.2.2 Utiliteitsgebouwen

Projecten	Nota of Adhoc	Uitgevoerd?
Energiebesparende technieken en duurzame energieopwekking toepassen bij nieuwbouw scholen	Nota	√
Uitvoering project frisse scholen	Nota	√
Zonnepanelen toepassen (pilot)	Nota	√
Energie en duurzaamheid bij nieuwbouw club- en kleedgebouwen sportpark Onnerweg	Adhoc	√
Stimuleren toepassing scherpere EPN bij nieuwbouw utiliteitsgebouwen (door derden)	Nota	--
Zonnepanelen toepassen op alle scholen	Nota	--
Opzetten lespakket zonnepanelen	Adhoc	--
Duurzame nieuwbouw utiliteitsgebouwen	Adhoc	--
Duurzame sportvoorzieningen	Adhoc	--

Binnen dit thema is een duidelijk onderscheid zichtbaar tussen projecten waar de gemeente opdrachtgever in is en projecten waar dat niet zo is. Projecten waar de gemeente alleen een stimulerende rol heeft, zijn nog niet tot uitvoering gekomen, deels door het simpele feit dat er zich geen kansen voor doen (als er niks gebouwd wordt, kan er ook niet gestimuleerd worden dat het duurzaam gebouwd wordt). Uitgevoerd zijn vooral projecten uit de Nota, adhoc is daar de verduurzaming van de nieuwbouw van club- en kleedgebouwen sportpark Onnerweg bijgekomen.

2.2.3 Wonen

Projecten	Nota of Adhoc	Uitgevoerd?
Met GEM partners duidelijke doelen stellen	Adhoc	√
Duurzaam Haren Noord	Adhoc	√
(prestatie)Afspraken maken met woningbouwcorporaties	Nota	√ (deels)
Toezicht en handhaving EPN norm bij bouwvergunningen	Nota	√ (deels)
Stimuleren energiebesparende technieken en duurzame energieopwekking bij bestaande woningen	Nota	--
Opzetten stimuleringsfonds bestaande woningen	Nota	--
Stimuleren toepassing scherpere EPN	Nota	--
Bij grootschalige woningbouwprojecten extra inzet op meer energiebesparing dan het wettelijk minimum.	Nota	--
Bewonersgedrag beïnvloeden met voorlichtingscampagnes, programma hiervoor opstellen	Nota	--
Handhaving verscherpte EPC bij nieuwe woningen	Adhoc	--
Afspraken ontwikkelaars toepassing grootschalige duurzame energieopwekking	Adhoc	--
Opdracht aan stedenbouwkundigen: streven naar maximale duurzaamheid en energiebesparing	Adhoc	--
Gebruik warmtecamera's	Adhoc	--
Project nieuwbouw Raadhuisplein / Haderaplein – inbrengen duurzaamheid	Adhoc	--
Invoeren beloningssysteem voor ontwikkelaars	Adhoc	--

Binnen het thema Wonen is procentueel gezien de uitvoering het minst. Er waren 7 projecten opgenomen in de Nota, waarvan er slechts 2 (deels) zijn uitgevoerd.

Alle stimulerende projecten zijn niet van de grond gekomen, deels door een tekort aan capaciteit op de betrokken afdelingen, deels doordat woningbouwprojecten moeilijker van de grond komen.

Adhoc zijn er 8 projecten binnen dit thema bijgekomen, waarvan 3 uit het Collegemanifest. Met de GEM partners is overleg gevoerd over het stellen van duurzaamheidsdoelen voor deelgebied 3, maar helaas zonder het beoogde resultaat. Duurzaam Haren Noord loopt, maar kansen doen zich pas weer voor bij deelgebieden 5 en 6. Projecten gericht op ontwikkelaars zijn niet uitgevoerd, aangezien de locaties niet zijn ontwikkeld.

2.2.4 Bedrijven

Projecten	Nota of Adhoc	Uitgevoerd?
Stimuleren samenwerking tussen bedrijven	Nota	√
Klimaatmarkt met ondernemers	Adhoc	√
Duurzame ontwikkeling Nesciopark	Adhoc	√
Aandacht aan energiebesparing bij oprichting en uitbreiding van bedrijven	Nota	--
Handhaving milieuvorschriften op het onderdeel energie	Nota	--
Energiebesparing bij supermarkten	Adhoc	--
Open deuren project	Adhoc	--
Energiescans MKB	Adhoc	--
Energiebesparing bij ondernemers	Adhoc	--

De afdeling V&H kampt met een capaciteitsprobleem. Dit belemmert de inzet op energiebesparing bij oprichting en uitbreiding van bedrijven, verdergaand dan wettelijk verplicht is. Door de inzet van een stagiair is richting ondernemers wel een energieadvies uitgebracht. Via de portefeuillehouder zijn bedrijven uitgedaagd om in het Ondernemend Haren verband met een voorstel tot samenwerking te komen, een plan van aanpak om huiseigenaren te stimuleren tot verbeteringen aan de bestaande woningvoorraad. De duurzame ontwikkeling van het Nesciopark loopt. In totaal zijn maar 3 van de 9 projecten binnen dit thema uitgevoerd.

2.2.5 Duurzame energie opwekking

Projecten	Nota of Adhoc	Uitgevoerd?
Deelname aan INTERREG project NEND (verwaarding van biomassa uit landschapsonderhoud)	Adhoc	√
Zonnepanelen op 't Clockhuys – CKC	Adhoc	√
Uitvoering pilot-projecten grootschalige DE-opwekking	Nota	--
Stimuleren particulieren en bedrijven tot kleinschalige opwekking	Nota	--
Windmolens langs A28	Adhoc	--
DE-opwekking in ruimtelijke plannen	Adhoc	--
Hergebruik afvalmateriaal	Adhoc	--
Zonnedak boven transferium	Adhoc	--
PV-potentie daken	Adhoc	--
DE-opwekking pompen en gemalen	Adhoc	--
Warmte uit A28	Adhoc	--
Energietechnische mogelijkheden spoor	Adhoc	--

De beide projecten die lopen of reeds uitgevoerd zijn, zijn adhoc projecten; concrete kansen die zich voordeden in de samenwerking met derden en eigen ontwikkelingen. De 2 projecten uit de Nota zijn niet uitgevoerd.

Eenzijds door de keuze om geen voorloper meer te zijn en dus geen pilots uit te voeren. Anderzijds door beperkingen in capaciteit. Een aantal adhoc projecten zijn “wilde ideeën”, waar (nog) niet verder mee is gegaan.

2.2.6 Verkeer & Vervoer

Project	Nota of Adhoc	Uitgevoerd?
Medewerking geven aan projecten binnen samenwerkingsverband regio Groningen-Assen (m.n. i.r.t. verkeer / OV / fiets)	Nota	√
Realiseren duurzaam oplaadpunt voor elektrische fietsen en scooters Kaap Hoorn	Adhoc	--
Realiseren duurzaam oplaadpunt voor elektrische fietsen en scooters centrum Haren	Adhoc	--
Realiseren oplaadpunt elektrische auto's centrum Haren	Adhoc	--
Elektrische oplaadpunten i.s.m. Stichting e-laad	Adhoc	--

Van de 4 projecten binnen dit thema, komt er slechts 1 voort uit de Nota Klimaatbeleid. Deze is uitgevoerd. De overige 3 projecten zijn allen gericht op het realiseren van elektrische laadpunten, voor fietsen en scooters dan wel auto's. Een laadpunt is nog nergens gerealiseerd. De planvorming bij Kaap Hoorn is wel al ver op weg.

2.2.7 Overkoepelend

Er zijn 54 adhoc projecten geïnventariseerd, naast de 28 projecten uit de Nota Klimaatbeleid. Dit betekent dat er bijna tweemaal zoveel projecten adhoc zijn binnengekomen dan dat er in de Nota Klimaatbeleid voorzien waren. Relatief gezien is de uitvoering van de projecten uit de Nota het beste verlopen. Van deze projecten is 54% in ieder geval deels gerealiseerd. Van 29% van de projecten is de uitvoering afgerond. Van de projecten uit de Nota zijn vooral die projecten gerealiseerd waarbij de gemeente zelf investeert, waarbij derden (bijna) geen rol spelen.

Van de adhoc projecten is de realisatie blijven steken op 38%, waarvan 24% geheel is afgerond. Aangetekend moet worden, dat een aantal niet gerealiseerde projecten, zoals ook genoemd onder 'duurzame energie', slechts een 'wilde ideeën' zijn – uitvoering ervan staat nog lang niet vast.

Van het totaal van 82 geïnventariseerde projecten is 44%, in ieder geval deels, gerealiseerd.

2.3 Conclusies ten aanzien van uitvoering

2.3.1 Goede voorbeeld is gegeven

In de afgelopen jaren zijn vooral die projecten uitgevoerd waarbij de gemeente zelf het goede voorbeeld kon geven. Voorbeelden zijn duurzame nieuwbouw van het gemeentehuis, alle gemeentelijke gebouwen voorzien van energielabels en maatwerkadviezen en het verduurzamen van de nieuwbouw van club- en kleedgebouwen op het sportpark Onnerweg. Ook de inzet op een duurzame Brede School hoort hierbij. Dit zijn projecten waarin de gemeente zelf een grote rol heeft, als opdrachtgever/investeerder. Vanuit die rol is het het meest eenvoudig om stappen te zetten richting duurzaamheid, omdat je zelf aan zet bent – het zogeheten laaghangend fruit. Vooral in situaties waarin de middelen beperkt zijn (m.n. uren), betekent een inzet op het ‘plukken van laaghangend fruit’ dat er wel degelijk dingen gebeuren.

2.3.2 Laaghangend fruit leidt niet tot grootste reductie

Het laaghangend fruit zit vooral in de projecten voor de eigen organisatie en de utiliteit (scholen). De CO₂ uitstoot van de eigen organisatie is miniem vergeleken met die van de totale gemeente. Ook de projecten bij scholen leveren slechts een kleine bijdrage aan de gewenste reductie.

In de nulmeting die is opgesteld, blijkt dat de CO₂ uitstoot binnen de gemeente vooral veroorzaakt wordt door de sectoren woningen en bedrijven & utiliteit. Juist de sector woningen is nog erg onderbelicht gebleven in de uitvoering van projecten. De gemeente kan hier weinig zelf, ze is afhankelijk van anderen, zoals de woningeigenaar die zijn woning laat isoleren. De gemeente kan alleen stimulerende trajecten inzetten. Dit geldt ook richting de projectontwikkelaars en woningcorporaties die de grotere woningbouwprojecten realiseren. Alleen in een geval waar de gemeente grondeigenaar is, kan zij meer eisen stellen. Daarnaast kan zij niks meer eisen dan wat wettelijk geregeld is. Stimuleren en onderhandelen zijn lange, tijdrovende trajecten, waarbij een beperkte capaciteit een beperkende factor is.

2.3.3 Stagiair(e) is goede ondersteuning

Richting de bedrijven is via een stagiair actie ondernomen. Zonder deze stagiair, zou de beperkte capaciteit binnen V&H reden zijn geweest voor het ontbreken van extra stappen richting de grootverbruikers van energie. Bij een beperkte capaciteit richt de inzet van V&H zich op de wettelijke taken. De stagiair heeft een advies uitgebracht naar de grootverbruikers van energie.

2.3.4 Intern bereik behoorlijk

Uit de inventarisatie van uitgevoerde projecten blijkt dat er intern veel mensen zich in meer of mindere mate bewust zijn van de inspanningen richting duurzaamheid. Verschillende mensen nemen dit mee in hun werkzaamheden. Hierbij is het signaal gehoord dat er door de werkdruk soms minder gedaan kan worden dan gewenst.

2.4 Aandachtspunten

2.4.1 Worsteling: duurzaamheid van papier naar praktijk

Vragen die leven zijn “Hoe kunnen we duurzaamheid meenemen, bijvoorbeeld in bestemmingsplannen?. Hoe slaan we een brug tussen papier en praktijk? Wat op papier staat moet ook werkelijkheid worden. Is daarvoor meer capaciteit nodig?”

2.4.2 Kansen op grote winst gemist

Juist in de grote ontwikkelingen worden soms kansen gemist. Soms ligt de oorzaak in het verleden: afspraken die gemaakt zijn in een tijd dat duurzaamheid nog minder ‘in the picture’ was. Soms ligt de oorzaak in het heden: de crisis maakt een aantal ontwikkelaars niet innovatiever. Bij een eigen grondpositie is het belangrijk altijd duurzaamheid mee te nemen in de keuze van een ontwikkelaar. Is er geen eigen grondpositie, maak dan gebruik van kansen die zich voordoen als de ontwikkelaar iets van de gemeente wil (denk aan: bestemmingsplan wijziging, extra grond aankopen, etcetera). Medewerking van de gemeente in combinatie met een gebaar van de ontwikkelaar.

2.4.3 Communicatie

De interne maar vooral de externe communicatie over de uitvoering van het klimaatbeleid kan beter. Zo wordt wel het goede voorbeeld gegeven, maar wordt dit nauwelijks naar buiten gecommuniceerd. De duurzame dienstauto's ‘adverteren’ daar niet mee, de duurzaamheid van het gemeentehuis is bij het wachten in de hal niet een zichtbaar thema. Communicatie is geen structureel onderwerp binnen het uitvoeren van de Nota en de overige projecten. De beperkte capaciteit is hier (deels) debet aan.

2.5 Belangrijke punten t.a.v. vervolg klimaatbeleid

2.5.1 Voorbeeldgedrag/rol gemeente

Voor de gemeente geldt dat zij het goede voorbeeld wil (blijven) geven. Alleen door zelf het goede voorbeeld te geven, kan er ook aan anderen een bijdrage aan CO₂ reductie worden gevraagd. Wanneer anderen zien welke activiteiten de gemeente onderneemt om de CO₂ uitstoot te beperken, dan is dit ook voor hen een aanmoediging om aan de slag te gaan.

Waar je als gemeente zelf aan het roer staat, dien je het goede voorbeeld te geven. Daarnaast trekken we zoveel mogelijk samen met partijen op. De gemeente streeft ernaar vooral vanuit het stimuleren en faciliteren met andere partijen dingen voor elkaar te krijgen.

2.5.2 Focus in het klimaatbeleid

Uit de evaluatie van het klimaat wordt duidelijk dat van alle geïnterpreteerde projecten ongeveer tweederde projecten zijn die adhoc zijn binnengekomen. De projecten zijn geen logisch vervolg van een bepaalde strategie of structuur, maar zijn veelal (politieke) luchtballonnen of wilde ideeën. Dit betekent dat we veel projecten doen, waar geen overdacht plan de basis voor is. Voor het vervolg van het klimaatbeleid is belangrijk te werken vanuit een ‘80/20 regel’ – meer niet doen dan wel. Het heeft de voorkeur een klein aantal projecten echt goed te doen dan een groot aantal projecten half.

3 Actualisatie

3.1 Nieuwe reductiedoelstelling

In 2010 is door Royal Haskoning in een strategische notitie geanalyseerd of de doelstelling van de gemeente om klimaatneutraal te worden haalbaar is. In deze notitie is vastgesteld dat de doelstelling zeer ambitieus is en waarschijnlijk niet haalbaar. Er is geadviseerd een nieuwe doelstelling vast te stellen. Vervolgens heeft het College opdracht gegeven een CO₂-nulmeting uit te laten voeren van de gehele gemeente. In de nulmeting is de CO₂-uitstoot van de gehele gemeente in het jaar 2009 bepaald. Deze is opgebouwd uit de uitstoot per sector, te weten wonen, bedrijven & utiliteit, verkeer en gemeentelijke organisatie. Het rapport vindt u in bijlage 2. Bij de nulmeting is geadviseerd om een nieuwe CO₂-doelstelling vast te stellen aansluitend bij de reductiemogelijkheden (aanknopingspunten) per sector. Voor de gemeentelijke organisatie blijft de doelstelling staan om klimaatneutraal te zijn in 2015.

Doelstelling Gemeentelijke Organisatie:

In 2015 is de gemeentelijke organisatie klimaatneutraal.

Klimaatneutraal betekent dat er geen invloed wordt uitgeoefend op het klimaat; activiteiten binnen de gemeentelijke organisatie hebben geen negatief effect op het klimaat. Er worden *netto* geen broeikasgassen uitgestoten.

Na de evaluatie van het klimaatbeleid is besloten de doelstelling voor de gehele gemeente inderdaad aan te passen, aansluitend bij de mogelijkheden per sector. Als doeljaar is 2030 gehandhaafd. Omdat de wereld ook verandert in een tijdsspanne van bijna 20 jaar, wordt dit meegenomen in de nieuwe doelstelling (autonome ontwikkeling). Zo gaan de ontwikkelingen in de autowereld snel, mede veroorzaakt door Europese regels. Hier hoeft de gemeente verder niets aan te doen. Zij kan hooguit proberen te stimuleren dat haar burgers sneller een nieuwe, zuinige auto kopen.

De uitgangspunten in het bepalen van de nieuwe doelstelling zijn:

1. Na-isolatie en verder energiezuinig maken van bestaande woningen heeft een vlucht genomen;
2. Grote bedrijven (in omvang en/of in energieverbruik) hebben grote besparingen doorgevoerd;
3. Autoverkeer is veel zuiniger geworden;
4. De gemeentelijke organisatie is in 2015 klimaatneutraal.

Op basis van deze uitgangspunten is een inschatting gemaakt van de reëel te behalen reductie van de CO₂ uitstoot². Als nieuwe doelstelling, ambitieus maar haalbaar, wordt voorgesteld:

Doelstelling gehele gemeente:

In 2030 is de uitstoot van CO₂ met 25% gereduceerd t.o.v. 2009, het jaar van de nulmeting.

Monitoring

Wij beseffen ons dat monitoring noodzakelijk is om inzicht te krijgen in de vraag of we de reductiedoelstelling realiseren. In eerste instantie richten we ons voor de monitoring op Energie in Beeld, een tool van Enexis waar wij reeds op geabonneerd zijn. Wij onderzoeken de mogelijkheden voor monitoring die dit biedt. We blijven daarnaast gericht op de markt om nieuwe ontwikkelingen te volgen.

² Zie bijlage 2

3.2 Focus in het klimaatbeleid

We focussen ons in het klimaatbeleid de komende jaren op de sectoren Wonen en Gemeentelijke Organisatie. Hieronder werken we uit hoe we tot deze focus gekomen zijn.

De doelstelling om 25% van de CO₂-uitstoot te hebben gereduceerd in 2030 is ambitieus, maar niet onhaalbaar. Dit vraagt wel om een zeer gerichte inspanning: er dient een focus te worden aangebracht in de activiteiten van de gemeente. De focus is bepaald aan de hand van het antwoord op de volgende vragen:

- Waar is de inzet van de gemeente nodig om reductie te bereiken, omdat de autonome ontwikkeling (nog) onvoldoende resultaat laat zien?
- Waar heeft de gemeente 'iets te eisen', als opdrachtgever, als tegenprestatie, etc.?
- Waar kan de gemeente iets bereiken vanuit de rol van uitdagen/faciliteren?
- Waarmee kan het de gemeente het goede voorbeeld geven?

Of de gemeente iets te eisen heeft, hangt samen met de rol die de gemeente heeft. Is zij zelf opdrachtgever, dan kan zij zelf eisen stellen aan de uitvoering van de opdracht. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de nieuw- of verbouw van gemeentelijke gebouwen. Wanneer gronden in eigendom zijn van een derde partij, bijvoorbeeld een ontwikkelaar, dan zijn er veel minder eisen te stellen aan de ontwikkeling. Meer dan de wettelijke eisen kan niet gevraagd worden zonder overleg/onderhandeling. In tabel 1 is nader uitgewerkt in welke gevallen de gemeente iets te eisen heeft – waar zij zelf iets voor elkaar kan krijgen. De plusjes geven weer hoe 'makkelijk' het is om op die thema's iets te eisen.

Tabel 1. Heeft de gemeente iets te eisen?

	JA	NEE	
WONEN	Nieuwe ontwikkeling op grond gemeente	++	Bestaande woningvoorraad particulier
	Nieuwe ontwikkeling waarvoor iets van gemeente nodig is (best plan wijziging o.i.d.)	+/-	Grond van een externe partij, die het zelf ontwikkeld (bijvoorbeeld particulier of projectontwikkelaar)
	Bestaande woningvoorraad corporaties	+	
BEDRIJVEN & UTILITEIT	Via MJA3 ³ (Beatrixoord is deelnemer, bedrijven met e-gebruik > € 50.000,-)	+	Bedrijven met lopende vergunning / die vallen onder Activiteitenbesluit / alleen melding
	Nieuw bedrijventerrein, zelf ontwikkelaar	++	Nieuw bedrijventerrein, derde = ontwikkelaar, geen betrokkenheid gemeente
	Nieuw bedrijventerrein, zelf selectie ontwikkelaar	+	
	Aanvraag milieuvergunning (door bestaand bedrijf)	+	
	Aanvraag milieuvergunning (door nieuw bedrijf)	++	
VERKEER	Realisatie laadpalen via E-laad (gratis en op eigen grond)	++	Realisatie laadpalen door derde partijen
	Realisatie laadpaal / aardgas/biogas-vulpunt bij nieuw tankstation	+	Bestaande tankstations
	Ontmoedigen autogebruik	+	Autobezit - welke nieuwe auto wordt aangeschaft
	Stimuleren gebruik fiets / OV	+	Aanbod auto's door autodealers
GEMEENTELIJKE ORGANISATIE	<i>Je bent er zelf bij! Alles wat de gemeente doet, is een activiteit waarbij iets te eisen valt!</i>	++	

Of de inzet van de gemeente nodig is, hangt samen met de vraag hoe de ontwikkelingen in een sector 'uit zichzelf gaan', de autonome ontwikkeling.

³ Meerjarenspraak energie-efficiency 2001 – 2020 tussen Rijk en verschillende sectoren, individuele bedrijven en gemeenten

Binnen de sector Wonen wordt de nieuwbouw steeds energiezuiniger, maar de grootste CO₂-uitstoot komt vanuit de bestaande woningvoorraad. Europa, het Rijk en de provincies staan ver af van de particuliere woningeigenaren. Ook is er nauwelijks in wetten of voorschriften iets te regelen wat bijdraagt aan het verduurzamen van de bestaande voorraad. Met het energielabel is een poging gewaagd, maar de labels leiden niet direct tot het nemen van besparende maatregelen. De gemeente staat het dichtst bij de particuliere eigenaar, waardoor zij de meeste kans heeft de eigenaren te bereiken om daadwerkelijk maatregelen te treffen. Rechtstreeks, maar ook bijvoorbeeld via de lokale ondernemingen en bouwbedrijven. Zonder inzet van de gemeente wordt het nog lastiger om iets te bereiken binnen de bestaande voorraad.

Binnen de sectoren Bedrijven & Utiliteit en Verkeer brengt de autonome ontwikkeling meer resultaat. Europa stelt steeds strengere eisen aan auto's en zowel Europa als het Rijk zetten zich in om de bedrijven te verduurzamen. Voor bedrijven wordt duurzaam of maatschappelijk verantwoord ondernemen een steeds belangrijker thema, waar ze zich op kunnen onderscheiden. Ook dit draagt bij aan het meer 'uit zichzelf gaan' van gunstige ontwikkelingen.

In tabel 2 zijn de vier sectoren gescoord op de aspecten inzet en mogelijke eisen. De tabel laat zien dat een focus op de sectoren Wonen en Gemeentelijke organisatie het meest interessant is voor de gemeente.

Tabel 2. Focus

Sector	Inzet nodig	Iets te eisen
Wonen	++	+ / -
Bedrijven & Utiliteit	+ / -	+ / -
Verkeer	-	+ / -
Gemeentelijke organisatie	++	++

Sectoren die buiten de focus vallen worden niet vergeten: de kansen die zich voordoen worden gepakt. Zoals ook aangegeven in de CO₂-nulmeting van de gemeente, zijn er per sector een aantal belangrijke punten om aan te pakken. Vooral waar deze zonder grote investeringen, kosteneffectief, zijn uit te voeren, worden die punten meegenomen. Een voorbeeld hiervan is het realiseren van laadpalen voor elektrische auto's, via de Stichting E-laad. Als de gemeente een parkeerplaats reserveert, dan plaatst E-laad gratis een laadpaal. Ook doen zich kansen voor als partijen aan kloppen bij de gemeente voor een 'gunst', zoals een bestemmingsplanwijziging om hun plannen mogelijk te maken. Ook in die situaties worden kansen gepakt, binnen alle sectoren.

Een duidelijke focus, met daarbij het streven om kansen te pakken, vraagt om een mindset waarin duurzaamheid/CO₂-reductie voortdurend in beeld is. Het moet tussen de oren zitten. Een goede borging binnen de organisatie is hiervoor noodzakelijk.

3.3 Projecten

Hieronder volgen twee overzichten. Het eerste geeft de belangrijkste projecten weer die passen binnen onze focus op de esctoren wonen en gemeentelijke organisatie. Hier gaan we maximaal op in zetten onder het motto: beter minder projecten heel goed, dan veel projecten half uitvoeren. Het tweede overzicht geeft de projecten weer die nog niet zijn uitgevoerd en wel passen binnen het geactualiseerde klimaatbeleid. Deze projecten blijven staan voor mogelijke uitvoering in de komende jaren. Een belangrijke kanttekening is dat deze lijst geen vaststaande lijst is, maar een organische – inzichten veranderen, wat kan leiden tot veranderingen in deze lijst. Eén keer per jaar informeren we de Raad over de actuele stand van zaken in een Raadsbericht.

Focus

Projecten	Toelichting
Duurzaam inkopen	Invoering van 100% duurzaam inkopen binnen eigen organisatie i.c.m. uitvoer van kadernota inkoop en aanbesteding.
Stimuleren energiebesparende technieken en duurzame energieopwekking bij bestaande woningen – exacte invulling (blok-voor-blok, stimuleringsfonds, etc.) project later te bepalen	Aanvraag voor Blok-voor-blok regeling is inmiddels verzonden. Initiatief ligt bij derden.
Stimuleren particulieren en bedrijven tot kleinschalige opwekking	Waar zich kansen voordoen.
Afspraken maken met woningcorporaties	Afspraken maken over verbetering van energiezuinigheid bij woningen in bezit van woningcorporaties.
Stimuleren toepassing scherpere EPC bij nieuwbouw woningen en utiliteitsgebouwen (door derden)	Bij elke ontwikkeling waar de gemeente aan tafel zit.
Bij grootschalige woningbouwprojecten extra inzet op meer energiebesparing dan het wettelijk minimum.	Zie overzicht projectontwikkeling.
Opstellen meerjaren onderhoudsplanning gemeentelijke gebouwen incl. energiereleerde maatregelen	Afhandeling in 2012, uitvoer in de jaren daarna i.c.m. het onderhoudswerk.
Energiemonitoring alle gemeentelijke gebouwen	2012, mogelijke koppeling met uitvoer van meerjaren onderhoudsplannen gemeentelijke gebouwen.
Duurzaam onderhoud door eigen dienst	Afspraken maken en vastleggen in 2012.
Afspraken met (huis)aannemers	Meenemen in nieuwe afspraken, via duurzaam inkopen.
Groen gas	Inkopen van groen gas voor eigen gebouwen (we kopen al 100% groene stroom in).
Elektrische oplaadpunten voor auto's i.s.m. Stichting e-laad	Kans! Aanbod Stichting e-laad: 1 à 2 oplaadpunten gratis. Mogelijke locaties: Transferium, centrum.

Overig

Beleid	Toelichting
Uitvoeringsplan klimaatneutrale gemeente ontwikkelen	Starten eind 2011, na raadsbehandeling klimaatbeleid in november 2011.
Zelf	Toelichting
Zonnepanelen toepassen op alle scholen	Alleen indien dit rendabel te maken is: gemeente als investeerder. Investering dient terugverdiend te worden,

	bijvoorbeeld door constructie met scholen.
Regionale duurzaamheidskrant	Een kans, als dit regionaal wordt opgepakt.
Windmolens langs A28	Alleen als de investering rendabel te maken is. Mogelijke investering van derden? Moet planologisch geregeld worden met Provincie, mogelijke rol voor gemeente.
Onderzoek naar PV-potentie daken	Onderzoek heeft nog niet plaats gevonden. Alleen als er uitzicht is op een financiële constructie waarmee PV rendabel geïnstalleerd kan worden op de daken.
Derden	Toelichting
Zonnedak boven transferium	Aansluiten bij ontwikkelingen rond uitbreiding transferium. Gedacht wordt aan zonnedak, groene wanden en stroomvoorziening voor omliggende panden. Gemeente investeert echter niet zelf, de vraag is in hoeverre deze ambitie over te brengen is naar investeerders.
Aandacht voor energiebesparing bij oprichting en uitbreiding van bedrijven	Waar zich kansen voordoen – aandachtspunt is capaciteit bij afdeling Vergunningverlening & Handhaving.
Afspraken ontwikkelaars toepassing grootschalige duurzame energieopwekking	In ieder geval als onderdeel van duurzaam inkopen. Is de ontwikkelaar al grondeigenaar, dan alleen investeringen door gemeente volgens een rendabele business case of slechts stimuleren.
Energiebesparing bij supermarkten	Nadere uitwerking, liefst samen met ondernemers, is noodzakelijk. Neem daarin criteria uit toetsingskader mee.
Open deuren project (tegengaan energieverlies bij ingangen winkels)	
Energiescans MKB	
Energiebesparing bij ondernemers	
Realiseren duurzaam oplaadpunt voor elektrische fietsen en scooters Kaap Hoorn	Planvorming loopt, maar oplaadpunten nog niet gerealiseerd. Kaap Hoorn bijna rond (fietsen en scooters). (LET OP: te realiseren met groene stroom!)
Realiseren duurzaam oplaadpunt voor elektrische fietsen en scooters centrum Haren	Het is nog onduidelijk of en waar er oplaadpunten in het centrum komen. Locatie is o.a. afhankelijk van plannen Raadhuisplein. (LET OP: te realiseren met groene stroom!)
Projectontwikkeling	Toelichting
Raadhuisplein / Haderaplein	Er wordt geïnventariseerd hoe duurzaamheid is opgenomen in de projecten. Heeft duurzaamheid nog geen plek, dan wordt onderzocht of er ruimte is om dit alsnog in de projecten op te nemen. In aansluiting op het geactualiseerde inkoop- en aanbestedingsbeleid krijgt duurzaamheid in de aanbesteding in ieder geval een plek.
Nesciopark	
Stationsgebied	
Verplaatsing Zernike	
Nieuwbouw Brede School	
Collectief Particulier Opdrachtgeverschap in Onnen	
Komplan	
Terrein Kooi Hekman in Onnen	
Geluidschermen langs spoor	
Meerweg	

4 Organisatie

4.1 Borging in de organisatie

Aansluitend bij de focus die gelegd wordt in het vervolg van het klimaatbeleid, is het van groot belang dat binnen de gemeentelijke organisatie alle kansen gepakt worden om 'duurzaam te doen'. Zo geeft de gemeente het goede voorbeeld. Ook wordt zo een bijdrage geleverd aan de reductiedoelstelling. Er moet zoveel mogelijk voorkomen worden dat de CO₂ uitstoot van de gemeente als geheel toeneemt door projecten van de gemeente zelf.

Om alle kansen te pakken, is het nodig dat duurzaamheid vanzelfsprekend wordt. Iedere medewerker heeft duurzaamheid standaard in zijn checklist staan ("heb ik het meegenomen") en heeft een antenne die kansen signaleert. Duurzaamheid is geen extra taak of extra opgave, het is een vanzelfsprekend onderdeel van ieders werkzaamheden.

Dit vraagt om:

- ambtelijk opdrachtgeverschap bij de gemeentesecretaris (in ieder geval voor een periode van vier jaar, daarna evaluatie);
- afdelingshoofden die sturen op duurzaamheid in de werkzaamheden;
- regelmatige terugkoppeling, informatievoorziening, workshops, cursussen, etcetera om voor iedere medewerker het concept duurzaamheid om te zetten in dagelijkse praktijk ('wat betekent het voor mij');
- het beter vastleggen van de taken van de duurzaamheidscoördinator.

Duurzaamheidscoördinator

De belangrijkste taken en verantwoordelijkheden van de duurzaamheidscoördinator zijn als volgt te omschrijven:

- a) verantwoordelijk voor het opstellen en actualiseren van het klimaat- / duurzaamheidsbeleid;
- b) kenniscentrum regelgeving;
- c) kenniscentrum 'duurzaamheid in de praktijk';
- d) verantwoordelijk voor het aanleveren van managementinformatie op het gebied van duurzaamheid en klimaat (m.n. in relatie tot reductiedoelstelling);
- e) verantwoordelijk voor het organiseren van workshops en cursussen binnen de organisatie;
- f) Verantwoordelijk voor het standaardiseren van duurzaamheid in formats, sjablonen, etc;
- g) adviseur voor medewerkers en afdelingshoofden;
- h) contactpersoon naar andere gemeentes.

Een belangrijke voorwaarde is dat de organisatie zo gaat functioneren dat stukken waarin geen aandacht is voor duurzaamheid, niet bij het college terecht komen. De verantwoordelijkheid om deze stukken terug te leggen bij de betrokken medewerker ligt in de eerste plaats bij de afdelingshoofden en vervolgens bij de gemeentesecretaris.

4.2 Toetsingskader klimaatprojecten

4.2.1 Inleiding

In hoofdstuk 1 is beschreven hoe de evaluatie liet zien dat er aan de projecten uit de Nota veel projecten ad hoc zijn toegevoegd. Deze projecten hebben geen heldere basis in het klimaatbeleid en komen niet voort uit een bepaalde strategie of structuur. Het zijn ideeën en soms ook luchtballonnen, die echter wel op lijstjes en op de planning terecht komen. Voor het vervolg van het klimaatbeleid wordt voorgesteld de focus te leggen op twee sectoren en een drietal uitgangspunten (paragraaf 2.3).

De gemeente heeft de ambitie om als organisatie klimaatneutraal te worden in 2015 en om in 2030 in de gehele gemeente een reductie in CO₂-uitstoot van 25% te realiseren, ten opzichte van de uitstoot in 2009. Hiertoe moeten nog vele stappen gezet worden. Projecten gericht op de sectoren Wonen en Gemeentelijke Organisatie zijn de belangrijkste. Maar ook in andere sectoren moeten kansen worden gepakt. Toch zijn niet alle projecten even kansrijk of interessant voor de gemeente. Met een toetsingskader wordt getoetst welke projecten voor de gemeente echt interessant zijn om in te investeren.

4.2.2 Opstellen toetsingskader

Wat is er nodig voor een toetsingskader?

Een toetsingskader vraagt om een aantal criteria waarmee getoetst wordt of een bepaald projectidee aansluit bij de doelen van de gemeente. Een toetsingskader voor het vervolg van het klimaatbeleid, vraagt dus om criteria die aansluiten bij de doelstelling om in 2030 de CO₂-reductie met 25% te hebben gereduceerd ten opzichte van 2009.

Er is eerder gewerkt met criteria, namelijk in het rapport “Op weg naar klimaatneutraal - strategische notitie⁴” dat in 2010 is opgesteld. Deze worden eerst toegelicht, waarna in het vervolg ingegaan wordt op de nu relevante criteria.

Criteria in de Strategische Notitie

In de strategische notitie³ is onderzocht hoe ver richting de doelstelling “klimaatneutraal” de gemeente komt met de op dat moment geïnterpreteerde projecten. Deze projecten zijn met het oog op de uitvoering vervolgens geprioriteerd aan de hand van een aantal criteria.

Belangrijkste criteria voor de gemeente:

- Voorbeeldfunctie
- Kosteneffectiviteit
- CO₂-reductiepotentieel
- Gemeentelijke invloed
- Trias Energetica

Overige criteria:

- Overige gassen
- Dubbel doel
- Kans van slagen
- Imago
- Netwerk
- Korte of lange termijn
- Externe financiering

---

⁴ Zie bijlage.

Welke criteria zijn relevant in het vervolg van het klimaatbeleid?

De gemeente wil de nieuwe doelstelling verwezenlijken door het aanbrengen van focus. Ondersteunend aan de focus, is het belangrijk ook in het gedrag te focussen op duurzaamheid: streven naar zo groot mogelijke reductie op kansrijke momenten. Hier passen de volgende uitgangspunten bij:

- *Voorbeeldgedrag*

De gemeente geeft het goede voorbeeld. In de projecten die de gemeente zelf oppakt, is duurzaamheid een vanzelfsprekendheid. Zo wordt ook binnen het inkoop- en aanbestedingsbeleid van de gemeente duurzaamheid een uitgangspunt. Alleen door zelf het goede voorbeeld te geven, kan de gemeente ook andere partijen uitdagen een bijdrage te leveren.

- *Kansen pakken*

Naast de focus op de sectoren Wonen en Gemeentelijke Organisatie, ligt de focus ook op het pakken van kansen. In de eerste plaats op het pakken van kansen binnen de sectoren Wonen en Gemeentelijke Organisatie, in de tweede plaats op het pakken van kansen in alle ontwikkelingen en activiteiten waar de gemeente bij betrokken is. Ook in de andere sectoren doen zich kansen voor, die het waard zijn met beide handen aan te grijpen, zoals ook hier boven beschreven wordt. Juist door kansen te pakken wordt op een laagdrempelige, eenvoudige, kosteneffectieve manier bijgedragen aan de CO₂-reductie in alle sectoren.

- *Er vroeg bij zijn*

Het is erg belangrijk duurzaamheid altijd vanaf het eerste begin mee te nemen. Dit vraagt om een verandering in mentaliteit: bij iedere medewerker moet duurzaamheid bovenaan het wensenlijstje komen te staan, mentaal en in de praktijk. In alle situaties waarin de gemeente iets kan eisen, wordt duurzaamheid één van de eerste eisen. Wat nadrukkelijk niet meer mag voorkomen, is dat er eerst een 'normaal' ontwerp gemaakt wordt, wat vervolgens wordt 'verduurzaamd'. Vanaf het eerste begin is een duurzaam ontwerp het uitgangspunt.

- *Werken vanuit TCO (Total Cost of Ownership)*

De Total Cost of Ownership wordt het uitgangspunt in het kijken naar kosten. Niet de aanschafprijs is het uitgangspunt, maar de totale kosten die je maakt zo lang een product jouw eigendom is. In de TCO worden naast de aanschafprijs onder andere ook de kosten van beheer en onderhoud meegenomen. Duurzame producten zijn vaak kwalitatief goede producten: het feit dat deze langer mee gaan en minder onderhoud vergen, komt in een TCO benadering tot uitdrukking in de vergelijking met een in aanschaf goedkoper product. Ook sluit TCO aan bij de ontwikkeling in aanbestedingsvormen richting het uitdagen van de markt en ook zoveel mogelijk overlaten aan de markt, zoals in Design, Build and Maintain – contracten. Werken vanuit TCO wordt verder uitgewerkt in het Uitvoeringsprogramma bij de nieuwe Kadernota Inkoop & Aanbesteding.

De bezuinigingen waarmee de gemeente geconfronteerd worden, vraagt daarnaast om een meer zakelijke benadering. De gemeente wil in het vervolg van het klimaatbeleid zoveel mogelijk bereiken met zo min mogelijk geld. Projecten met een bijdrage van derden (externe financiering) hebben de voorkeur, maar ook projecten waarvan de kosteneffectiviteit hoog is (hoge CO₂-opbrengst tegen beperkte investeringen of zelfs alleen inzet capaciteit).

Voorwaarden voor een effectief beleid zijn communicatie en het ook intern grijpen van kansen. Dit laatste is extra interessant als er dubbele doelen gerealiseerd kunnen worden, zoals isolatie van gebouwen wat het energieverbruik verlaagt (CO₂-reductie), wat de energierekening drukt en daarmee de lasten verlaagt, maar ook het comfort verhoogt.

Het intern grijpen van kansen vertaalt zich vooral naar het duurzaam inkopen. Elke inkoop die gedaan wordt is een kans om de CO₂ uitstoot zoveel mogelijk te beperken. Dit geldt al helemaal bij aanbestedingen van projecten. Door duurzame inkoop goed te borgen binnen de organisatie wordt het goede voorbeeld gegeven, worden kansrijke momenten aangegrepen en kan kosteneffectief een behoorlijke reductie gerealiseerd worden. En het stimuleert (bij een goede communicatie) andere partijen om ook mee te doen.

Uit het bovenstaande komen de volgende criteria voort:

- CO₂ reductiepotentieel
- Externe financiering
- Kosteneffectiviteit
- “Kansrijke momenten”, vertaald in:
  - Gemeentelijke invloed
  - Kans van slagen
  - Natuurlijke momenten

Van criteria naar een toetsingskader

De beoordeling van een project start met het vaststellen van de trekker van het project. Een interne trekker vraagt om een ander beoordelingstraject dan een externe trekker (derde partij). Dit hangt samen met het feit dat de gevraagde rol van de gemeente bij een project van een derde nogal kan verschillen. Verschillende rollen hebben verschillende consequenties voor de inzet van de gemeente (wordt er een investering van geld gevraagd of alleen van tijd / capaciteit?).

4.2.3 Toetsingskader voor projecten met gemeente als trekker

1. Aansluiten bij één van de doelen

Hoge CO₂-reductie, kansen pakken en het goede voorbeeld geven zijn de drie doelen waar projecten er ten minste één van in zich moeten hebben. “Kansen pakken” vraagt wellicht om enige toelichting: bedoeld wordt het aangrijpen van alle kansen die zich voordoen. Hiertoe behoort in ieder geval duurzaam inkopen. Een ander voorbeeld is een situatie waarin een daklekkage in een eigen gebouw ertoe leidt dat het dak vervangen moet worden: isoleer dan ook het dak. Is er budget om iets extra’s te doen voor de minima? Koppel dit aan het introduceren van energieteams: minima die geschoold worden om die energiebesparende maatregelen treffen en energieadvies geven projecten die aansluiten bij de doelen en bij de focus op de sector wonen en de eigen organisatie krijgen een plusje.

2. Veel invloed op de kans van slagen

Soms is al van meet af aan duidelijk dat een project maar een erg kleine kans van slagen heeft, bijvoorbeeld als er een partner nodig is die niet bereidwillig is. Maar betreft het een project waarbij de gemeente als enige verantwoordelijk is voor het doen slagen van het project, dan wordt de kans van slagen een stuk groter. Je bent er zelf bij om het project te doen slagen.

3. Kosteneffectief

Kosteneffectief is een lastig begrip. Van belang is de verhouding tussen de investering en wat deze oplevert. Hierbij geef je antwoord op de vraag “is dit de meest effectieve manier om mijn geld te besteden”. Voor de gemeente is het belangrijk om bij klimaat-(CO₂)-gerelateerde investeringen ook daadwerkelijk als investeerder op te treden; een investering moet (eventueel op langere termijn) geld opleveren.

De terugverdientijd is een indicator voor kosteneffectiviteit. De terugverdientijd is de tijd die het kost om de investering in een maatregel terug te verdienen. CO₂-reductie leidt vaak tot lagere energielasten, waarmee de initiële investering terugverdiend wordt. Hoe lang dit duurt is de terugverdientijd. Bij welke terugverdientijd een maatregel kosteneffectief is, varieert per project. Zo houden bedrijven vaak een terugverdientijd van 5 jaar aan (soms 7 jaar). In woningen is een langere terugverdientijd gerechtvaardigd, omdat men vaak lang in een woning blijft wonen, bij eventuele verkoop de investering kan verrekenen en niet zoals een bedrijf winst dient te maken om voort te bestaan.

Een businesscase is een interessant hulpmiddel om te bepalen of een investering geld op gaat leveren en wanneer.

4. Intern budget

Zijn alle stappen succesvol doorlopen en blijkt een project aantrekkelijk om uit te gaan voeren, dan is de volgende vraag of er budget is voor het project.

Past het project binnen een reeds vastgesteld budget, dan kan het project uitgevoerd gaan worden.

Is er geen budget waaruit het project betaald kan worden, dan dient via de lijn een verzoek ingediend te worden om budget te creëren. Uiteindelijk beslist de Raad (na goedkeuringen van MT en College) of er ruimte is om het project uit te voeren. Is deze ruimte er, dan wordt het project gestart. Zo niet, dan kan het project niet worden uitgevoerd. Eventueel kan het worden 'geparkeerd' om op een later moment, wanneer er wel budget te creëren is, alsnog uit te voeren. Op dat moment dient het toetsingskader opnieuw doorlopen te worden. Reden hiervoor is het feit dat er veranderingen op kunnen treden in de overwegingen. Zo kunnen de doelen van de gemeente veranderd zijn.

4.2.4 Toetsingskader voor projecten met een externe partij als trekker

1. Rol gemeente

Wanneer een externe partij een projectvoorstel indient bij de gemeente, dan is er een bepaalde rol toebedeeld aan de gemeente in het voorstel. Mogelijk wordt er alleen een financiële bijdrage gevraagd, zonder verdere rol voor de gemeente. Maar het is ook mogelijk dat er alleen een actieve rol wordt gevraagd, zoals het bijeen brengen van partijen, zonder een financiële bijdrage. Omdat ook tijd een waardevolle investering is, is het ook bij dit type projecten van belang het toetsingskader te doorlopen. Voor projecten met een actieve rol, zonder financiële bijdrage, is het toetsingskader beknopter dan voor projecten waarin de gemeente als geldschieter gevraagd wordt.

2. Hoe groot is het CO₂-reductiepotentieel?

Voor elk project geldt als belangrijkste overweging de vraag hoe groot het CO₂-reductiepotentieel is. Is het potentieel laag, dan draagt de gemeente niet bij aan een project, niet financieel, noch in tijd. De gemeente heeft een ambitieuze klimaatdoelstelling, waar een eventuele inzet van de gemeente een bijdrage aan moet leveren. Projecten met een laag reductiepotentieel doen dit niet.

Is het potentieel gemiddeld tot hoog, dan is voor projecten met een gevraagde financiële bijdrage de volgende vraag of de gevraagde bijdrage van de gemeente groter is dan die van de trekker (stap 3). Voor projecten waarin alleen tijd van de gemeente gevraagd wordt, is de volgende vraag of het project een reële kans van slagen heeft (stap 5).

3. Eigen bijdrage > bijdrage gemeente

Met de eigen bijdrage wordt de bijdrage bedoeld die de trekker levert. In deze overweging speelt mee dat het voor de gemeente van belang is dat een externe partij die een financiële bijdrage van de gemeente vraagt, zelf ook een minstens zo groot bedrag investeert in het eigen project. Een project dat voor de helft of meer door de gemeente gefinancierd moet worden, wordt niet ondersteund.

4. Kosteneffectief

Voor de overweging of een project kosteneffectief is, wordt aangesloten bij de beschrijving uit het toetsingskader voor projecten met de gemeente als trekker. Betreft het een project van een externe, dan heeft de vraag of het kosteneffectief is, in eerste instantie betrekking op de investering door de gemeente. Daarnaast is een kwalitatieve beoordeling van de kosteneffectiviteit van het gehele project ook nodig. Is het gehele project niet kosteneffectief, dan bedreigt dit de kans van slagen van een project en is de vraag reëel of de externe partij 'zijn geld niet effectiever kan investeren'. Zet de externe door, dan dient de gemeente te besluiten of zij hier in mee gaat.

5. Reële kans van slagen

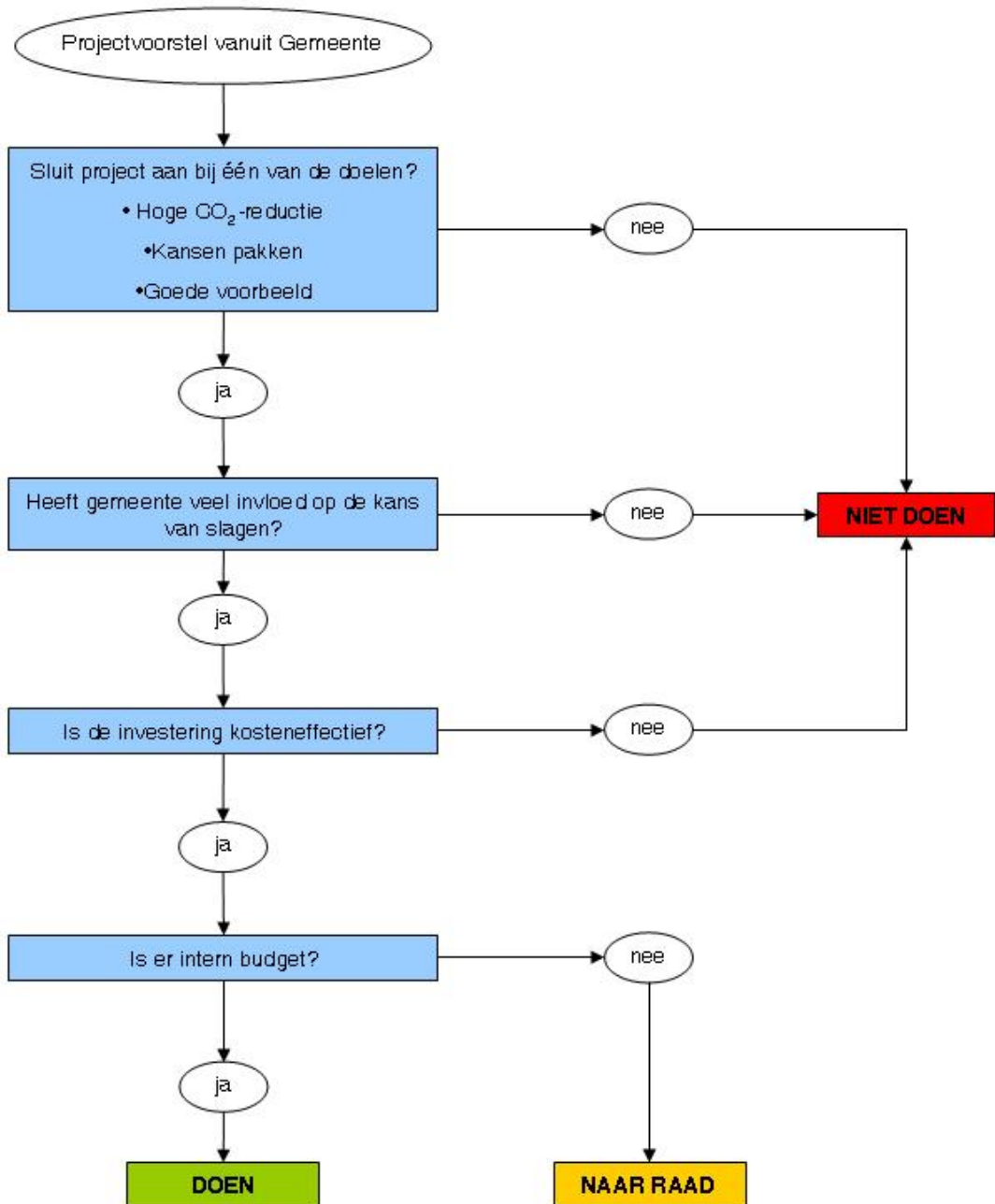
Of een project een reële kans van slagen heeft, is niet met cijfers of objectieve indicatoren vast te stellen. Toch is het van belang om stil te staan bij de vraag of het projectvoorstel zodanig is onderbouwd dat het waarschijnlijk lijkt dat het project zal slagen. Hiermee wordt bedoeld dat ten eerste de beoogde opzet van de grond komt (bijvoorbeeld deelname van partijen die noodzakelijk zijn in het projectplan). Vervolgens dienen er geen grote struikelblokken in zicht te zijn. Een voorbeeld is een situatie waarin gewerkt gaat worden met een nieuwe techniek: heeft die techniek zich al bewezen?

6. Intern budget

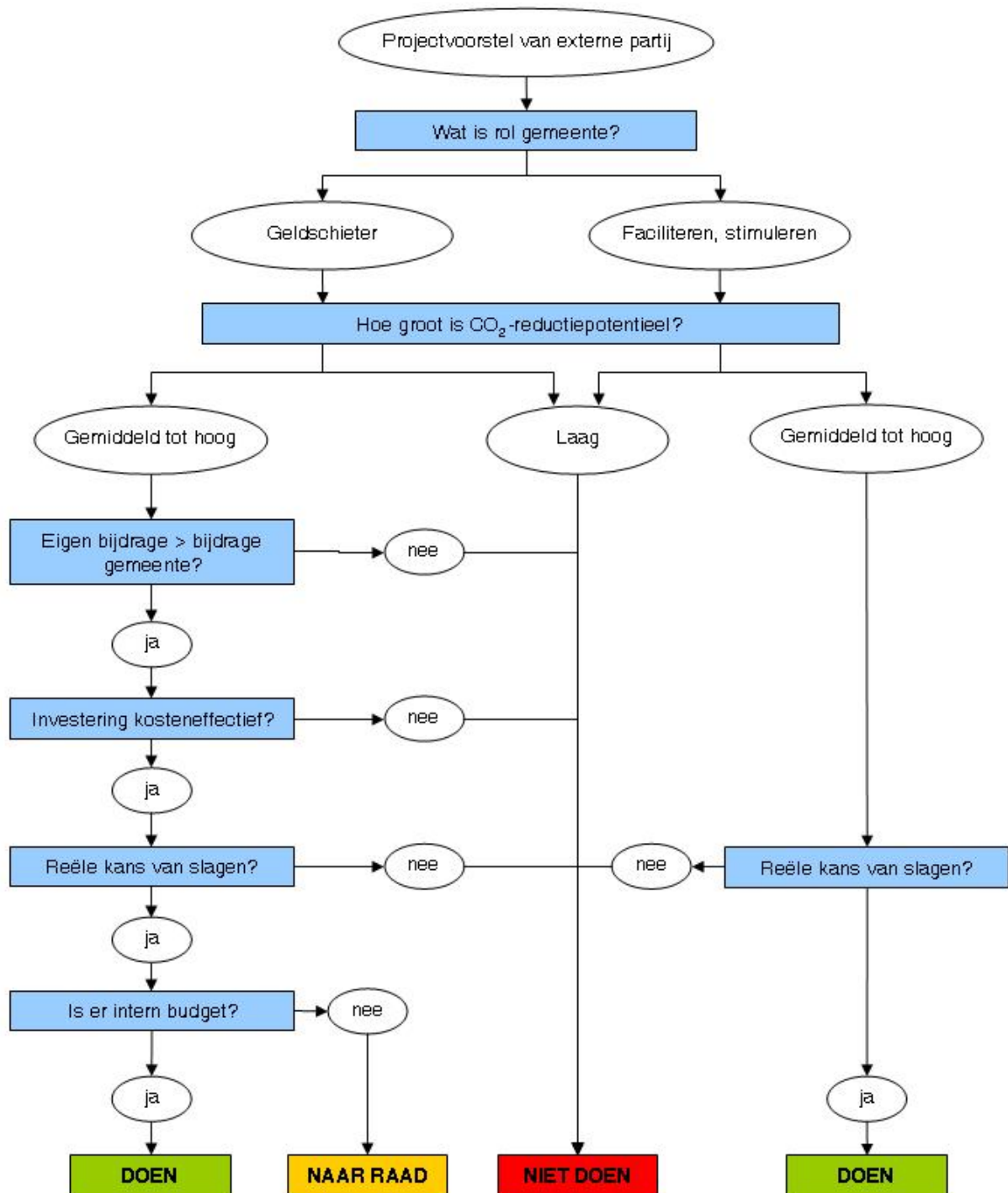
Net als in het toetsingskader voor een project met de gemeente, dient beoordeeld te worden of een gevraagde financiële bijdrage binnen een bestaand budget past. Zo niet, dan dient uiteindelijk de Raad zich uit te spreken over het mogelijk creëren van een budget voor dit project. Zie verder de beschrijving onder 'gemeente als trekker'.

Samengevat leiden deze stappen tot de toetsingskaders op de volgende pagina's.

Toetsingskader Trekker = gemeente

Toetsingskader Trekker = externe partij

Evaluatie uitvoering projecten

Evaluatie uitvoering projecten uit Nota Klimaatbeleid

Actie	Uitgevoerd?	Oorzaak / reden	Thema *)
Energiebesparende technieken en duurzame energieopwekking toepassen in nieuwbouw gemeentehuis	√	Afgerond.	5
Energielabels alle gemeentelijke gebouwen	√	Afgerond.	5
Maatwerkadviezen alle gemeentelijke gebouwen	√	Afgerond.	5
Energiebesparende technieken en duurzame energieopwekking toepassen bij nieuwbouw scholen	√	Loopt.	6
Uitvoering project frisse scholen	√	Afgerond.	6
Zonnepanelen toepassen (pilot)	√	Afgerond.	6
Stimuleren samenwerking tussen bedrijven	√	Ondernemend Haren is uitgedaagd aanbod voor particulieren te maken.	8
Medewerking geven aan projecten binnen samenwerkingsverband regio Groningen-Assen (m.n. i.r.t. verkeer / OV / fiets)	√	Als zich project voordoet – Op het moment loopt er geen project binnen dit thema.	10
Coördinatie en monitoring van de uitvoering 'gemeentelijke organisatie klimaatneutraal'.	√ (deels)	Monitoring beperkt zich tot wel/niet uitvoeren projecten, geen inzicht in CO ₂ reductie o.i.d.	1
Onderzoeken hoe gemeente Haren klimaatneutraal kan worden	√ (deels)	Er zijn 2 onderzoeken gedaan, een quickscan en een nulmeting van de CO ₂ uitstoot in de gemeente. Deze geven aanknopingspunten voor het formuleren van uitgangspunten, maar die zijn niet apart vastgelegd.	1
Bij aanschaf of vervanging gemeentelijke wagenpark letten op het energiegebruik	√ (deels)	Wordt stap voor stap gedaan, er is niks beleidsmatig vastgelegd.	5
Milieuvriendelijke brandstoffen gebruiken in gemeentelijk wagenpark	√ (deels)	Wordt stap voor stap gedaan, er is niks beleidsmatig vastgelegd.	5
Opstellen en uitvoering van het programma Openbare Verlichting	√ (deels)	Er is geen nieuw beleid opgesteld, actualisering huidig beleid in 2012; wel toepassing dimmen.	5
(prestatie)Afspraken maken met woningbouwcorporaties	√ (deels)	Er zijn afspraken met Woonborg, maar niet met andere woningcorporaties.	7
Toezicht en handhaving EPN norm bij bouwvergunningen	√ (deels)	Voor zover het de wettelijke norm betreft wel.	7
Uitvoeringsplan klimaatneutrale gemeente ontwikkelen	--	Staat gepland voor 2012.	1
Opstellen uitvoeringsprogramma op basis van de energiedoellichting	--	Na bouwkundige inspectie van alle gebouwen die momenteel plaatsvindt voor het MJOP, worden in de onderhoudsprogramma's ook de maatwerkadviezen meegenomen.	5
Stimuleren toepassing scherpere EPN bij nieuwbouw utiliteitsgebouwen (door derden)	--	Blijft staan als actiepunt – bij grote ontwikkelingen zit de gemeente aan tafel, op dat moment brengt zij zo vroeg mogelijk duurzaamheid in. Er is geen geld voor beschikbaar, alleen aanmoedigen / stimuleren.	6
Zonnepanelen toepassen op alle scholen	--	Het budget stond slechts 1 paneel per school toe. Opbrengst staat hierbij niet in verhouding met investering – er is besloten af te zien van plaatsing.	6

Stimuleren energiebesparende technieken en duurzame energieopwekking bij bestaande woningen	--	Niet aan toegekomen.	7
Opzetten stimuleringsfonds bestaande woningen	--	Niet aan toegekomen.	7
Stimuleren toepassing scherpere EPN	--	V&H heeft personeelstekort en richt zich op wettelijke taken; een scherpere EPN hoort daar niet bij.	7
Bij grootschalige woningbouwprojecten extra inzet op meer energiebesparing dan het wettelijk minimum.	--	In de Harener Holt was het contractueel niet af te dingen. Inzet is dat de ontwikkelaars dit in volgende deelgebieden en op andere locaties op vrijwillige basis gaan doen.	7
Bewonersgedrag beïnvloeden met voorlichtingscampagnes, programma hiervoor opstellen	--	2012	7
Aandacht aan energiebesparing bij oprichting en uitbreiding van bedrijven	--	Niet meer dan wettelijke taken.	8
Handhaving milieuvoorschriften op het onderdeel energie	--	Niet meer dan wettelijke taken.	8
Uitvoering pilot-projecten grootschalige DE-opwekking	--	Een pilot levert nauwelijks CO ₂ reductie op.	9
Stimuleren particulieren en bedrijven tot kleinschalige opwekking	--	Niet aan toegekomen.	9

*) Thema's:

Klimaatneutraliteit	1
Communicatie/voorlichting	2
Samenwerkingsverbanden	3
<i>Monitoring rapportages, etc (geen projecten in deze lijst)</i>	4
Gemeentelijke organisatie	5
Utiliteitsgebouwen	6
Woningbouw	7
Bedrijven	8
Duurzame energie	9
Verkeer & vervoer	10

Uitvoering adhoc projecten

Project	Uitgevoerd?	Oorzaak / reden	Thema *)
Afkoppelen regenwater van riool	√	Opgenomen in beleid (50% bij renovatie, 90% bij nieuw).	1
Financieringsbronnen aanboren	√	SLOK en Frisse Scholen.	1
Vieren van successen	√	Als zich kansen voordoen.	2
Regionaal klimaatoverleg met buurgemeenten	√	Loopt.	3
Contacten Regio Groningen – Assen	√	Vanuit RGA is ondersteuning mogelijk, uren en evt in geld, aan bijzonder project. Loopt nu voor Hortus / Biologisch centrum.	3
Duurzame nieuwbouw gemeentelijke gebouwen	√	In planvorming Brede school specifiek aandacht voor duurzaamheid. Geen verdere nieuwbouw geweest (nieuwbouw gemeentehuis is project uit Nota Klimaatbeleid).	5
Energie en duurzaamheid bij nieuwbouw club- en kleedgebouwen sportpark Onnerweg	√	Geen zonnecollectoren, maar wel toepassing WTW en extra isolatie.	6
Met GEM partners duidelijke duurzaamheidsdoelen stellen	√	Geprobeerd, maar zonder resultaat (was contractueel niet af te dwingen)	7
Duurzaam Haren Noord	√	Loopt.	7
Klimaatmarkt met ondernemers	√	In 2009 georganiseerd.	8
Duurzame ontwikkeling Nesciopark	√	Loopt.	8
Deelname aan INTERREG project NEND (verwaarding van biomassa uit landschapsonderhoud)	√	Loopt.	9
Zonnepanelen op 't Clockhuys – CKC	√	Afgerond.	9
Toepassen LED-verlichting in gebouwen	√ (deels)	Geen specifieke afspraken, wel toegepast. Standaard in nieuwbouw.	1
Toepassen LED-verlichting in OV	√ (deels)	Niet standaard toegepast, niet in beleid, wel toegepast in DHE en op 2 proeflocaties	1
Duurzaamheid in bestemmingsplannen	√ (deels)	In bestemmingsplannen wordt een duurzaamheidsparagraaf opgenomen, maar qua uitvoering is er een kloof tussen papier en praktijk.	1
Communicatie extern	√ (deels)	Communicatie is meer adhoc dan structureel.	2
Communicatie intern	√ (deels)	Communicatie is meer adhoc dan structureel.	2
Duurzame inkoop	√ (deels)	Begin is gemaakt.	5
Energiemonitoring gemeentehuis	√ (deels)	In oude gemeentehuis Plugwise - stopgezet i.v.m. nieuwbouw	5
Besparing op auto km's medewerkers	√ (deels)	Fietsplan + gratis OV voor woon-werkverkeer; auto voor woon-werk wordt na eerste jaar niet meer vergoed.	5

Project	Uitgevoerd?	Oorzaak / reden	Thema *)
Training bouwplancoördinatoren	--	Niet aan toegekomen.	1
Duurzaam onderhoud door eigen dienst	--	Geen specifieke afspraken.	1
Afspraken met (huis)aannemers	--	Geen specifieke afspraken.	1
Controleren onderzoeken derden	--	Geen afspraken gemaakt.	1
Regoniale duurzaamheidskrant	--	Komt niet van de grond, afstemming met vele partijen blijkt struikelblok.	2
Opzetten duurzaamheidscentrum Hortus	--	Opgenomen in college akkoord 2010-2013.	2
Energiemonitoring alle gemeentelijke gebouwen	--	Nog niet gestart.	5
Cursus Nieuwe Rijden	--	Nog niet georganiseerd.	5
Opzetten Iespakket zonnepanelen	--	Geen prioriteit.	6
Duurzame nieuwbouw utiliteitsgebouwen	--	Niet standaard, nieuwbouw door gemeente wordt standaard duurzaam (inkoopbeleid).	6
Duurzame sportvoorzieningen	--	Niet standaard, nieuwbouw door gemeente wordt standaard duurzaam (inkoopbeleid).	6
Handhaving verscherpte EPC bij nieuwe woningen	--	V&H richt zich op wettelijke taken / handhaving van verleende vergunningen. In verleende vergunningen geen door gemeente aangescherpte EPCs opgenomen.	7
Afspraken ontwikkelaars toepassing grootschalige duurzame energieopwekking	--	Niet aan de orde geweest.	7
Opdracht aan stedenbouwkundigen: streven naar maximale duurzaamheid en energiebesparing	--	Niet aan de orde geweest.	7
Gebruik warmtecamera's	--	Moet passen in een groter geheel.	7
Project nieuwbouw Raadhuisplein / Haderaplein – inbrengen duurzaamheid	--	Moment was er nog niet – nu wel; mee in actualisatie klimaatbeleid.	7
Invoeren beloningssysteem voor ontwikkelaars	--	Raakvlak met duurzame inkoop; bij gronden in handen ontwikkelaar is andere beloning nodig.	7
Energiebesparing bij supermarkten	--	Onvoldoende capaciteit bij V&H.	8
Open deuren project	--	Onvoldoende capaciteit bij V&H.	8
Energiescans MKB	--	Onvoldoende capaciteit bij V&H.	8
Energiebesparing bij ondernemers	--	Onvoldoende capaciteit bij V&H.	8
Windmolens langs A28	--	Ideeën die onderzoek vragen.	9
DE-opwekking in ruimtelijke plannen	--	Wel een duurzaamheidsparagraaf, opwekking nauwelijks ruimtelijk vast te leggen.	9
Hergebruik afvalmateriaal	--	Niet concreet gemaakt.	9
Zonnedak boven transferium	--	Ontwikkelingen transferium liggen stil. Gedacht wordt aan zonnedak, groene wanden en stroomvoorziening voor omliggende panden. Gemeente investeert echter niet zelf, de vraag is in hoeverre deze ambitie over te brengen is naar investeerders.	9
PV-potentie daken	--	Ideeën die onderzoek vragen.	9
DE-opwekking pompen en gemalen	--	Ideeën die onderzoek vragen.	9
Warmte uit A28	--	Ideeën die onderzoek vragen.	9
Energietechnische mogelijkheden spoor	--	Ideeën die onderzoek vragen.	9

Project	Uitgevoerd?	Oorzaak / reden	Thema *)
Realiseren duurzaam oplaadpunt voor elektrische fietsen en scooters Kaap Hoorn	--	Planvorming loopt, maar oplaadpunten nog niet gerealiseerd. Kaap Hoorn bijna rond (fietsen en scooters).	10
Realiseren duurzaam oplaadpunt voor elektrische fietsen en scooters centrum Haren	--	Het is nog onduidelijk of en waar er oplaadpunten in het centrum komen. Locatie is o.a. afhankelijk van plannen Raadhuisplein.	10
Realiseren oplaadpunt elektrische auto's centrum Haren	--	Het is nog onduidelijk of en waar er oplaadpunten in het centrum komen. Locatie is o.a. afhankelijk van plannen Raadhuisplein. Mogelijkheid in parkeergarage?	10
Elektrische oplaadpunten i.s.m. Stichting e-laad	--	Aanbod Stichting e-laad, 1 a 2 punten gratis. Evt. koppeling met transferium.	10

*) Thema's:

Klimaatneutraliteit	1
Communicatie/voorlichting	2
Samenwerkingsverbanden	3
<i>Monitoring rapportages, etc (geen projecten in de lijst)</i>	4
Gemeentelijke organisatie	5
Utiliteitsgebouwen	6
Woningbouw	7
Bedrijven	8
Duurzame energie	9
Verkeer & vervoer	10

Berekening nieuwe reductiedoelstelling

Nieuwe CO₂-doelstelling gemeente Haren

Uitgangspunt: nieuwe reductiedoelstelling, o.b.v. CO₂ nulmeting.
In welk jaar moet nieuwe doel bereikt zijn?

Stel: kleine 20 jaar aan de slag (2030), aansluitend bij huidig doeljaar

Dan: na-isolatie van woningen heeft vlucht genomen; grote bedrijven hebben grote besparingen doorgevoerd; ontwikkelingen in auto's zodanig dat samenstelling auto's aanzienlijk veranderd is; en gemeente is klimaatneutraal.

Na-isolatie heeft vlucht genomen

De helft van de grootste uitstoters (3 categorieën) hebben hun woning na-geïsoleerd; 3334 woningen, die samen ca. 24,25 kton CO₂/jaar uitstoten¹, 30% reductie:
= $24,25 * 0,30 =$ 7,28 kton CO₂

Ook in de overige woningen gemiddeld 30% besparing op gasverbruik, bij 60% van de woningen, die samen 5,8 kton CO₂ uitstoten:
= $0,6 * 0,3 * 5,8 =$ 1,04 kton CO₂

Totaal sector wonen: 8,32 kton CO₂

Grote bedrijven hebben grote besparingen doorgevoerd

NedTrain Services BV koopt volledig groene stroom in²: ca. 10 kton
In de landbouw is 5% energie bespaard in drie blokken van 5 jaar (14%): ca. 1,5 kton
Het Waterbedrijf is klimaatneutraal: ca. 0,15 kton
Beatrixoord bespaart 30% op het totaal: ca. 1,2 kton
Overige zorginstellingen besparen ook 30%: ca. 1,9 kton
Het Biologisch centrum is weg, nieuwbouw op die plek klimaatneutraal: ca. 3,3 kton

Totaal sector bedrijven: ca. 18 kton CO₂

Autoverkeer is veel zuiniger geworden

Autobezit in Haren geeft emissie van 34,96 kton CO₂ equivalenten¹.
Ten opzichte van de huidige gemiddelde CO₂ uitstoot van auto's (194 g/km) zijn de nieuwste (in 2011) zuinige auto's (89 g/km) 54% zuiniger.

Stel: van alle auto's is de helft vervangen door de meest zuinige:
= $34,96/2 * 0,54 =$ ca. 9,4 kton CO₂

Gemeentelijke organisatie klimaatneutraal

Volledig groene stroom², groen gas, grote besparingen en groene auto's of compensatie:
ca. 0,7 kton CO₂

TOTAAL IN 20 JAAR: ca. 36,4 kton CO₂

In 2030 wordt niet 144 kton uitgestoten, maar $(144 - 36,4=)$ 107,6 kton CO₂. Dit is een reductie met 25%.

Nieuwe doelstelling:

In 2030 is de uitstoot van CO₂ met 25% gereduceerd t.o.v. 2009, het jaar van de nulmeting.

¹ "CO₂ uitstoot gemeente Haren", Royal Haskoning, 2010

² Echt groene stroom (gecertificeerd), liefst geproduceerd in de eigen gemeente